

Kopsavilkums par diskusiju par latviešu valodas apguves pieejamību un sistēmas pilnveidošanu

2026.gada 31. jūlija ziņojuma prezentācijā un diskusijā “Izaicinājumi un iespējamie risinājumi vienotās latviešu valodas apguves sistēmā” tika prezentēts pētījums par latviešu valodas apguves pakalpojumu pieejamību jauniebraucējiem Latvijā un apspriesti iespējamie sistēmas uzlabojumi. Ziņojuma **mērķis** bija apzināt un apkopot datus par publiski finansētajiem latviešu valodas kursiem izmaksu, pieejamības un efektivitātes kontekstā. Izpēte tika veikta laika posmā no 2026. gada marta līdz jūlijam, informāciju galvenokārt iegūstot no valsts institūcijām. Kā nozīmīgākie valodas kursu nodrošinātāji tika identificēti Sabiedrības integrācijas fonds, Nodarbinātības valsts aģentūra un Kultūras ministrija. Visplašākās valsts finansētās iespējas pašlaik ir pieejamas Ukrainas civiliedzīvotājiem.

Finansējums un valodas kursu pieejamība

Pētījumā konstatēts, ka finansējums latviešu valodas apguvei ir ar mainīgu dinamiku un netiek plānots ilgtermiņā. Divu gadu laikā latviešu valodas kursu finansēšanai valsts un pašvaldību līmenī izlietoti aptuveni 9,5 miljoni eiro. Tomēr finansējums nav stabils un ilgtermiņā paredzams, jo tā sadale galvenokārt īstenota ar projektu konkursiem, nenodrošinot pakalpojuma kontinuitāti ilgtermiņā. Diskusijā šāds finansējums tika raksturots kā *uz cerībām balstīts*, kas nav bāzēts ilgtermiņa politikas plānošanas procesā. Dalībnieki atzina, ka Latvija pārsvarā reaģē uz konkrētām krīzēm, īpaši Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisīto migrāciju, nevis veido pastāvīgu un visaptverošu politiku, kas būtu piemērota plašākām migrācijas tendencēm.

Valsts finansētie kursi galvenokārt tiek piedāvāti A1 un A2 valodas prasmes līmenī. Diskusijā tika norādīts, ka koncentrēšanās tikai uz A2 līmeni nav pietiekama pilnvērtīgai integrācijai. Pēc noteiktā eksāmena nokārtošanas daudzi cilvēki pārtrauc valodas mācības, lai gan iegūtais līmenis vēl neļauj pilnvērtīgi piedalīties darba tirgū, studijās un sabiedriskajā dzīvē. Kursu pieejamība arī teritoriāli ir ļoti nevienmērīga. Tos galvenokārt nodrošina Rīga, Jūrmala, Daugavpils un Jelgava, turklāt Rīgā koncentrēti aptuveni 70% no visiem pieejamajiem pakalpojumiem. Pašvaldību sniegtais atbalsts būtiski atšķiras, tādēļ personas iespējas apgūt latviešu valodu ir atkarīgas arī no dzīvesvietas.

Valodas eksāmenu rezultāti

2025. gadā latviešu valodas eksāmenus kārtoja 6907 personas. 2024. un 2025. gadā eksāmenus sekmīgi nokārtoja aptuveni 50-60% pretendentu, savukārt zemākie sekmības rādītāji bija augstākajos - C1 un C2 - līmeņos. Saskaņā ar VIAA aprēķiniem vienas personas sagatavošana līdz valsts valodas prasmes pārbaudei izmaksā aptuveni 2093 eiro. Diskusijā tika apspriesta iespēja veidot rezultātos balstītu finansēšanas sistēmu, kurā valsts maksājums būtu ciešāk saistīts ar sasniegto valodas prasmes līmeni. Šāda pieeja varētu palielināt gan kursu organizētāju, gan dalībnieku motivāciju, tomēr tika uzsvērts, ka eksāmenu rezultātus nedrīkst skaidrot tikai ar pašu personu motivācijas trūkumu. Rezultātus ietekmē arī kursu kvalitāte, pieejamība, mācību intensitāte, informācijas trūkums un personas sociālie vai nodarbinātības apstākļi.

Sadrumstalota un neskaidra sistēma

Viens no centrālajiem diskusijas secinājumiem bija tas, ka pašreizējā latviešu valodas apguves sistēma ir sadrumstalota. Kursus organizē dažādas institūcijas, kurām ir atšķirīgas mērķgrupas, finansējuma avoti, kvalitātes kritēriji un datu uzskaites sistēmas. Nav vienotas vietas, kur cilvēks varētu saprotami uzzināt:

- kādi kursi ir pieejami;
- kas tiem var pieteikties;
- kādi valodas līmeņi tiek piedāvāti;
- vai kursi ir bezmaksas;
- kādi ir pieteikšanās termiņi;
- kā valodas mācības saistītas ar nodarbinātības un integrācijas iespējām.

Vietasursos nereti aizpildās salīdzinoši īsā laikā, tādējādi ierobežojot visaptverošu un vienlīdzīgu pakalpojuma pieejamību dažādām jauniebraucēju grupām, savukārt informācija par kursiem ne vienmēr sasniedz mērķauditoriju. Īpaši tas attiecas uz trešo valstu studentiem, kuri izrāda vēlmi apgūt latviešu valodu, bet bieži nezina par pieejamajām iespējām vai saņem informāciju pārāk vēlu. Tika pausts atbalsts vienotas un izsekojamas sistēmas izveidei, kurā būtu skaidri definētas mērķgrupas, sasniedzamie rezultāti un kvalitātes standarti. Vienlaikus vairāki dalībnieki iebilda pret pilnīgi jaunas informācijas sistēmas izveidi, norādot, ka vispirms būtu jāizmanto un jāsavieno jau pastāvošās platformas, piemēram, NVA sistēmas un STARS platforma.

Datu trūkums un institūciju sadarbība

Diskusijā tika uzsvērts, ka nepietiekama datu pieejamība apgrūtina datus balstītas integrācijas politikas veidošanu. Trūkst vienotas informācijas par personām, kuras mācījušās valodu, sasniegtajiem rezultātiem, turpmāko nodarbinātību un iekļaušanos sabiedrībā. Ekonomikas ministrijas pārstāvis norādīja, ka valodas apguvi nevajadzētu aplūkot atrauti no cilvēkkapitāla un darba tirgus politikas. Galvenajam mērķim vajadzētu būt integrācijai Latvijas sabiedrībā kā aktīvai un nodarbinātai personai. Lai to panāktu, nepieciešama ciešāka Izglītības un zinātnes ministrijas, Kultūras ministrijas, Ekonomikas ministrijas, NVA, pašvaldību un citu institūciju sadarbība. Tika norādīts, ka pēc tiesiskā regulējuma izmaiņām Centrālajai statistikas pārvaldei ir lielākas iespējas savietot dažādu valsts reģistru datus, kas nākotnē varētu uzlabot situācijas izvērtēšanu.

Ārvalstu studentu integrācija

Diskusijas ietvaros dalībnieki norādīja uz nepieciešamību pēc vienotiem nosacījumiem saistībā ar sagaidāmajiem integrācijas iznākumiem. Biedrības „Make Room” pārstāvis uzsvēra, ka jauniebraucēji valodas apguves procesā būtu jāiesaista jau pirmajā uzturēšanās gadā. Pašlaik ārvalstu studenti nereti sāk nepieciešamību pēc latviešu valodas zināšanām tikai trešajā vai ceturtajā studiju gadā, kad vēlas doties praksē vai atrast kvalifikācijai atbilstošu darbu. Faktiskā vajadzība pēc valodas zināšanām, kombinācijā ar neskaidriem noteikumiem saistībā ar sagaidāmo integrācijas līmeni Latvijas darba tirgus specifiku, rada apstākļus, kur valodas apguvi nepieciešams īstenot relatīvi īsā laikā. Tā rezultātā daļa absolventu pēc studijām Latviju pamet. Šie faktori daļēji saistāmi arī ar neskaidrām prioritātēm migrācijas politikas kontekstā. Diskusijā tika apsvērtas augstskolu un citu uzaicinātāju atbildība. Tika pausts viedoklis, ka valstij un pašvaldībām nav pilnībā jāfinansē valodas apguve ārvalstu studentiem, kurus uzaicinājušas augstskolas. Dalībnieki

norāda, ka augstskolām vajadzētu būt līdzatbildīgām par studentu iesaisti valodas apguvē un integrācijas procesā. Kā viens no iespējamajiem risinājumiem tika minēts citu Eiropas valstu, īpaši Vācijas, piemērs, nosakot obligātu valodas apmācību stundu skaitu noteiktā laika periodā. Tas nenozīmētu, ka visas mācības obligāti finansē valsts, bet gan to, ka ikvienam ilgstoši Latvijā dzīvojošam ārvalstniekam būtu pienākums iesaistīties valodas apguvē. Tika pieminēta arī darba devēju atbildība. Uzņēmumi, kas nodarbina lielu skaitu ārvalstnieku, varētu sadarbībā ar valsti piedāvāt darbiniekiem valodas kursus, stimulus vai bonusus par valodas prasmes uzlabošanu.

Starpniekvalodas problēma

Atsevišķa uzmanība tika pievērsta krievu valodas izmantošanai kā starpniekvalodai latviešu valodasursos. Diskusijas dalībnieki norādīja, ka šāda pieeja var radīt pretēju efektu: jauniebraucēji nostiprina krievu valodas prasmes un vieglāk nonāk krievvalodīgajā informatīvajā telpā, nevis pilnvērtīgi iekļaujas latviskajā sabiedrībā. Tādēļ tika ieteikts biežāk izmantot tiešās mērķvalodas apguves metodi, kurā latviešu valoda tiek mācīta bez pastāvīgas starpniekvalodas. Šādas pieejas mērķis būtu ne tikai valodas zināšanu uzlabošana, bet arī jauniebraucēju orientēšana uz Latvijas informatīvo un sabiedrisko vidi.

Ukrainas bērnu valodas apguve

Diskusijā tika aktualizēta arī 15- 17 gadus vecu Ukrainas bērnu integrācija. Pašlaik valsts atbalsts latviešu valodas apguvei šai mērķgrupai tiek nodrošināts tikai vienu gadu un ir fragmentēts. Ņemot vērā, ka, saistībā ar Ukrainas civiliedzīvotāju ilgtermiņa integrāciju obligātās izglītības vecumā nav skaidru rīcības mehānismu, kas nodrošinātu pilnvērtīgu un visaptverošu valodas apguvi, rodas riski, ka bērni nespēs sasniegt izglītībai, profesionālajai sagatavošanai vai darba tirgum nepieciešamo valodas zināšanu līmeni.

Galvenie secinājumi

Lai sistēmu uzlabotu, nepieciešams:

1. centralizēt informāciju par valodas kursiem un to pieejamību;
2. noteikt vienotus kvalitātes standartus visiem pakalpojumu sniedzējiem;
3. salāgot valodas apguves datus ar nodarbinātības un integrācijas rādītājiem;
4. nodrošināt paredzamu ilgtermiņa finansējumu;
5. neaprobežot valodas apguvi tikai ar A1 un A2 līmeni;
6. iesaistīt ārvalstniekus valodas apguvē jau pirmajā uzturēšanās gadā;
7. palielināt augstskolu, darba devēju un citu uzaicinātāju līdzatbildību;
8. nodrošināt ilgstošu atbalstu Ukrainas bērniem un citām viegli ievainojamām grupām;
9. veidot sistēmu, kuras centrā ir cilvēka integrācija sabiedrībā, nevis tikai fiskālie apsvērumi vai formāla eksāmena nokārtošana.

Kopumā diskusija parādīja, ka Latvijai vispirms ir nepieciešama skaidra politiskā izšķiršanās: vai valsts vēlas, lai ārvalstu studenti un citi jauniebraucēji ilgtermiņā paliktu Latvijā un iekļautos tās darba tirgū un sabiedrībā. No šīs izvēles būtu jāizriet gan finansēšanas modelis, gan valodas prasībām, gan institūciju atbildības sadalījumam.